

3. Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 січня 2015 р. № 18 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18-2015-%D0%BF#Text>

4. Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 267 URL: https://moz.gov.ua/uploads/3/19014-dn_20200218_385_dod.pdf

5. Про затвердження Розподілу обов'язків між Міністром охорони здоров'я України, першим заступником Міністра, заступниками Міністра та Державним секретарем Міністерства і Порядку взаємозаміщення Міністра охорони здоров'я України та заступників Міністра на час їх тимчасової відсутності : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 11 жовтня 2022 р. № 1842 URL: https://moz.gov.ua/uploads/8/41071-nakaz_1842.pdf

6. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06.04.2000 № 1645-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text>
Науковий керівник: Сіньова Людмила Миколаївна к.ю.н, доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Чернецька Оксана Артурівна

*аспірантка кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ЩОДО КАРАНТИНУ ЛЮДЕЙ

Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2].

Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України (ч. 2 ст. 6 Конституції України); в Україні визнається і діє принцип верховенства права; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (ч.ч. 1, 2 ст. 8 Конституції України); правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством; органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ст. 19 Конституції України) [2].

Таким чином, захист життя і здоров'я, честі та гідності людини й громадянина є пріоритетним завданням держави. Проте, варто зазначити, що із поширенням на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, а також з метою запобігання розповсюдження хвороби, 20.05.2020 року Кабінетом Міністрів України була прийнята Постанова «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів» № 392, якою встановлювалися обмеження таких прав і свобод людини й громадянина, як: ст. 33 Конституції України «свобода пересування, вільного вибору місця проживання та права вільно залишати територію України», ст. 35 Конституції України «права безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди», ст. 39 Конституції України «права збиратися мирно, без зброї і проводити

збори, мітинги, походи і демонстрації», ст. 42 Конституції України «права на підприємницьку діяльність», ст. 43 Конституції України «права на працю», ст. 44 Конституції України «права на страйк», ст. 53 Конституції України «права на освіту». Особливого значення в цій ситуації набуло гарантоване ст. 49 Конституції України право громадян «на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування».

Задля дотримання встановлених правил щодо запобігання розповсюдження гострої респіраторної хвороби COVID-19, Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17 березня 2020 року № 530-IX, яким, зокрема, внесено зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме: доповнено статтю 44³, відповідно до якої за порушення правил щодо карантину людей, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачених Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб», іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними хворобами, передбачено накладення штрафу на громадян від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [6].

6 листопада 2020 року, на підставі Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» № 1000-IX, статтю 44³ Кодексу України про адміністративні правопорушення доповнено частиною другою, відповідно до якої перебування в громадських будинках, спорудах, громадському транспорті під час дії карантину без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіраторів або захисних масок, що закривають ніс та рот, у тому числі виготовлених самостійно, – тягне за собою накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [7].

Варто зазначити, що із прийняттям обмежувальних карантинних заходів та встановленням відповідальності за їх порушення, відбулося загострення проблеми співвідношення прав і свобод людини з вимушеними заходами впровадженими державою щодо запобігання розповсюдження гострої респіраторної хвороби COVID-19. Таким чином, неконтрольоване поширення коронавірусної хвороби стало визначальним критерієм для органів державної влади встановити баланс між пріоритетом прав і свобод людини – з однієї сторони, та захистом життя й здоров'я громадян – з іншої.

Визначальним є також і те, що всі ці «карантинні заходи» запроваджені у спосіб, який не відповідає конституційним приписам. До того ж, згідно зі статтею 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених самою Конституцією України, а в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [2]. Однак, надзвичайний стан в Україні, як відомо, не запроваджувався.

Однак, варто зазначити, що на території України введено надзвичайну ситуацію, а не надзвичайний стан. Відмінність режиму надзвичайної ситуації від надзвичайного стану полягає в тому, що режим надзвичайної ситуації законодавчо не має чітко визначених меж, ні щодо прав, які можуть бути обмежені, ні щодо ступеня їх обмеження та здебільшого носить рекомендаційний характер.

Так, Конституційний Суд України в рішенні від 28 серпня 2020 року № 10-р/2020 у справі № 1-14/2020(230/20) наголосив, що обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина є можливим у випадках, визначених Конституцією України. Таке обмеження може встановлюватися виключно законом – актом, ухваленим Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади в Україні. Встановлення такого обмеження підзаконним актом суперечить статтям 1, 3, 6, 8, 19, 64 Конституції України [8].

Отже, визначальним фактором в обмеженні конституційних прав і свобод людини і громадянина є прийнятий Верховною Радою України законодавчий акт.

З аналізу судової практики щодо притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 44³ КУпАП вбачається, що під час прийняття рішення суди, все ж таки, керуються Конституцією України. Так, наприклад, в постанові Корольовського районного суду м. Житомира від 27.01.2021 року по справі № 296/9104/20 зазначено, що постанова Кабінету Міністрів України про встановлення карантину обмежує конституційні права і свободи громадянина, що в свою чергу суперечить статтям 1, 3, 6, 8, 19, 64 Конституції України, тому такий нормативно-правовий акт в частині відповідних обмежень не підлягає застосуванню судом при вирішенні справи про адміністративне правопорушення. На думку суду, порушення особою правил карантину, які встановлені не у конституційний спосіб, не є підставою для адміністративної відповідальності [4]. В постанові Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 15. 07. 2021 року по справі № 336/3475/21 суд в частині накладання стягнення у вигляді штрафу зазначив, що покарання має перебувати у справедливому співвідношенні із тяжкістю та обставинами скоєного, а також і з особою винного. Адекватність покарання ступеню тяжкості злочину впливає з принципу правової держави, із суті конституційних прав та свобод людини і громадянина, зокрема права на свободу, які не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [5].

Міжнародна практика регулювання обсягу прав та меж їх обмеження дозволяє дотримуватися принципу пріоритету прав і свобод людини, а також співвідносити його із законними інтересами інших суб'єктів. Так, наприклад, п. 1 ст. 4 частини II Міжнародного пакту про громадянські і політичні права передбачено, що під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошується, держави-учасниці цього Пакту можуть вживати заходів на відступ від своїх

зобов'язань за цим Пактом тільки в такій мірі, в якій це диктується гостротою становища [3]. Аналогічні вимоги містяться в п.1 ст. 15 та ст. 18 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а саме: під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом. Обмеження, дозволені згідно з цією Конвенцією щодо зазначених прав і свобод, не застосовуються для інших цілей ніж ті, для яких вони встановлені [1].

Таким чином, міжнародними правовими актами, також, передбачена можливість обмеження певних прав і свобод людини лише за наявності загрози життю та здоров'ю населення та акцентовано увагу на тому, що такі обмеження вводяться відповідно до закону на певний строк та є безумовно необхідними.

Як свідчить міжнародна практика, виправдовуються лише ті обмеження, які відповідають вимогам справедливості, пропорційності й необхідності для захисту конституційно значущих цінностей, в даному випадку життя та здоров'я населення.

Отже, вирішальним в питанні щодо обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина є пріоритетність життя і здоров'я. Проте, не варто ігнорувати той факт, що будь-які обмеження прав і свобод людини в межах заходів, що вживаються для захисту населення, повинні бути законними, необхідними і пропорційними, тобто мають відповідати законним цілям охорони здоров'я населення. Також, необхідно зазначити, що такі обмеження прав і свобод людини можливі лише за умови якщо іншим способом не можливо досягти відповідної мети, при цьому має бути обране найменш обтяжливе обмеження. З огляду на вищевказане, пандемія є саме тією надзвичайною ситуацією, коли можливі відступи від охоронюваних

Конституцією України та міжнародними правовими актами прав і свобод людини.

Джерела:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n289 (дата звернення 07.11.2022.)
2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4320> (дата звернення 07.11.2022).
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 р. : станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#o25 (дата звернення 07.11.2022).
4. Постанова Корольовського районного суду м. Житомира від 27.01.2021 року по справі № 296/9104/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94649987> (дата звернення 07.11.2022).
5. Постанова Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 15.07.2021 року по справі № 336/3475/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98352190> (дата звернення 07.11.2022).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17 березня 2020 року № 530-ІХ. : станом на 10 жовт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text> (дата звернення 07.11.2022).
7. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 06 листопада 2020 року № 1000-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000-20#Text> (дата звернення 07.11.2022).
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанови Кабінету Міністрів України

«Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів», положень частин першої, третьої статті 29 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», абзацу дев'ятого пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» № 10-р/2020 від 28 серпня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-20#Text> (дата звернення 07.11.2022).

Науковий керівник: Біла-Тіунова Любов Романівна д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративного і фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія».